

כיצד ניתן להתמודד עם אתגרי ההון האנושי בחברה הערבית?

מריאן תחאוכו, קיריל מושקליב
מכון אהרן למדיניות כלכלית, המרכז הבינתחומי הרצליה

זאב קריל, נג'יב עמרייה
אגף הכלכלן הראשי משרד האוצר

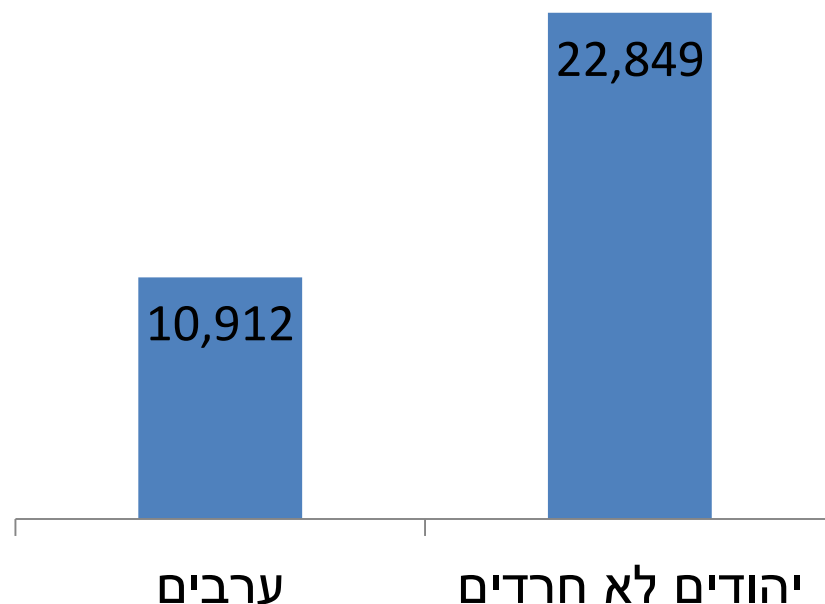
הנחייה: פרופ' צביקה אקשטיין
מכון אהרן למדיניות כלכלית, המרכז הבינתחומי הרצליה

צמצום פערים על ידי השקעה בתלמידים החלשים ביותר

ההכנסה של הערבים מהווה מחצית מההכנסה של היהודים הלא חרדים

הכנסה כלכלית ממוצעת של משקי הבית
כשראש משק הבית בגילאים 30-54

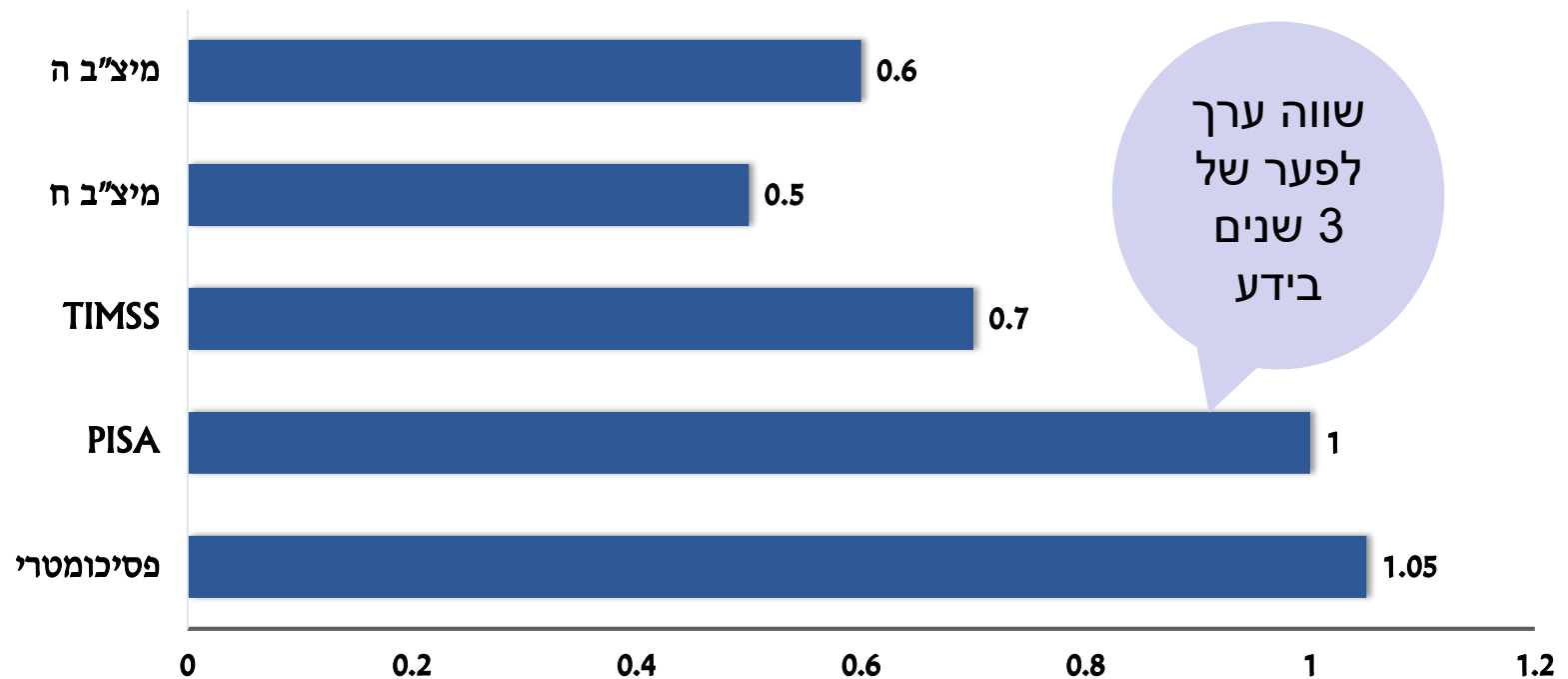
50%-70%
מפערי ההכנסה
מקורם בפערים
ברמת ההון
האנושי



*מקור: עיבודים לנתוני סקר הוצאות 2016

חלק משמעותי מהפערים בהון האנושי נוצר בגילאים המוקדמים- לפי מבחנים

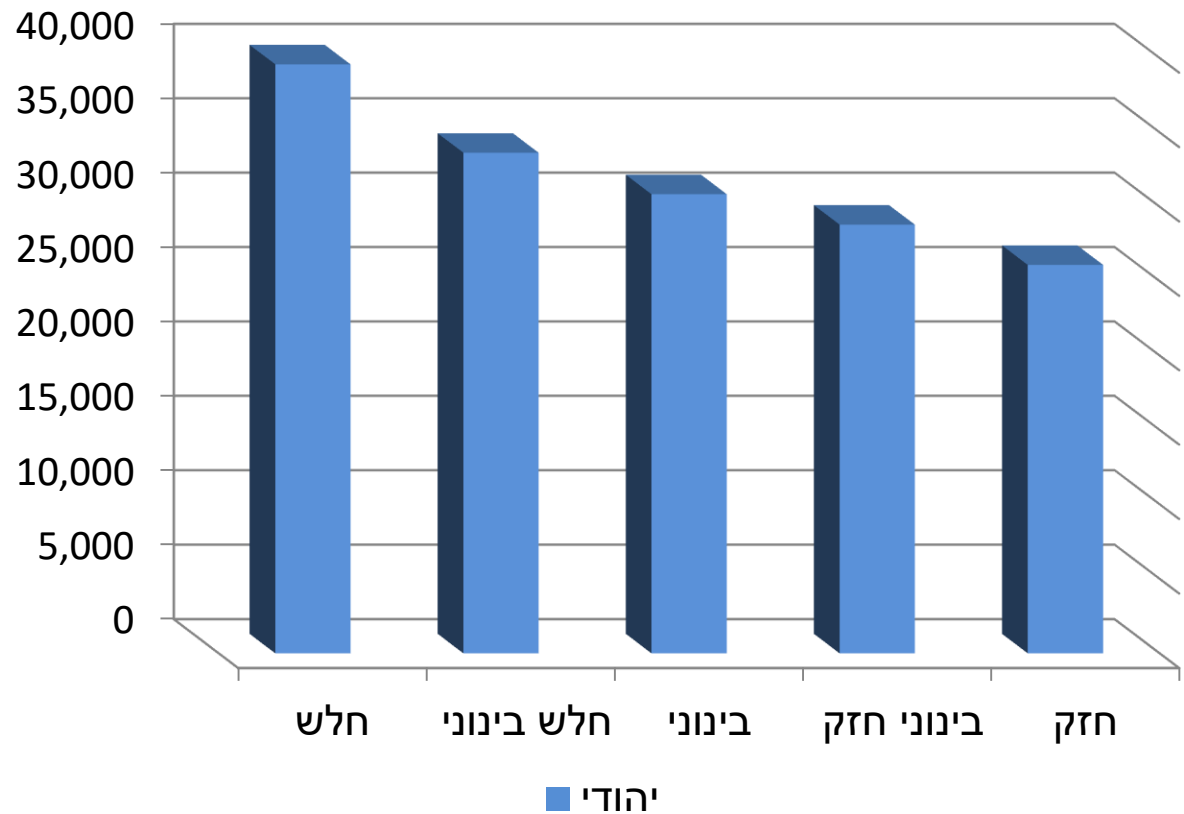
פערים בין ערבים ליהודים במבחנים סטנדרטיים, במונחי סטיות תקן (מתוקנן)



מקור: ראמה ועיבודי המחברים לנתוני הפסיכומטרי

פערים גדולים בתקצוב בין יהודים וערבים בתיכון

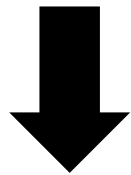
תקציב ממוצע לתלמיד תיכון בש"ח לפי חמשוני טיפוח ומגזר, 2017



מקור הנתונים: מערכת השקיפות, משרד החינוך.

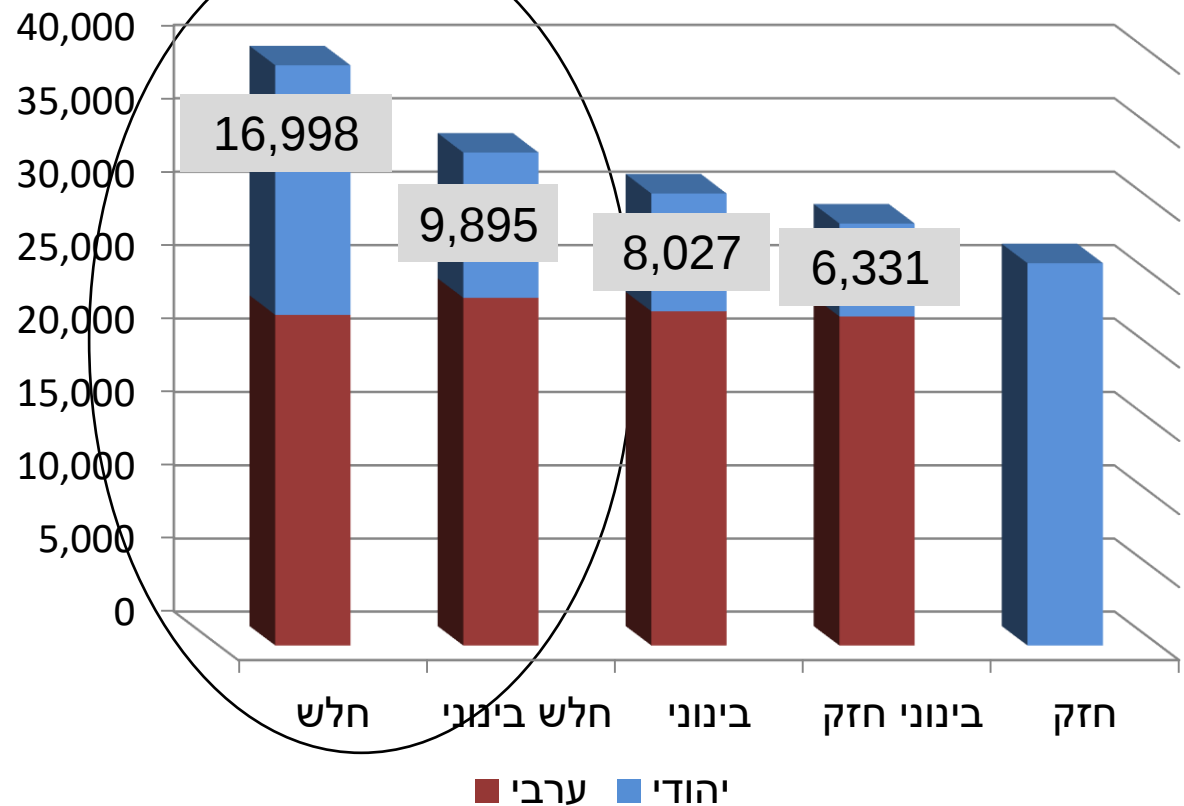
פערים גדולים בתקצוב בין תלמידים יהודים וערבים בתיכון: אין טיפוח במגזר הערבי

88% מהתלמידים
הערבים משתייכים
לבתי ספר בשני
החמישונים החלשים



הפער בחמישונים
אלו מגיע ל-17,000
ש"ח לתלמיד לשנה

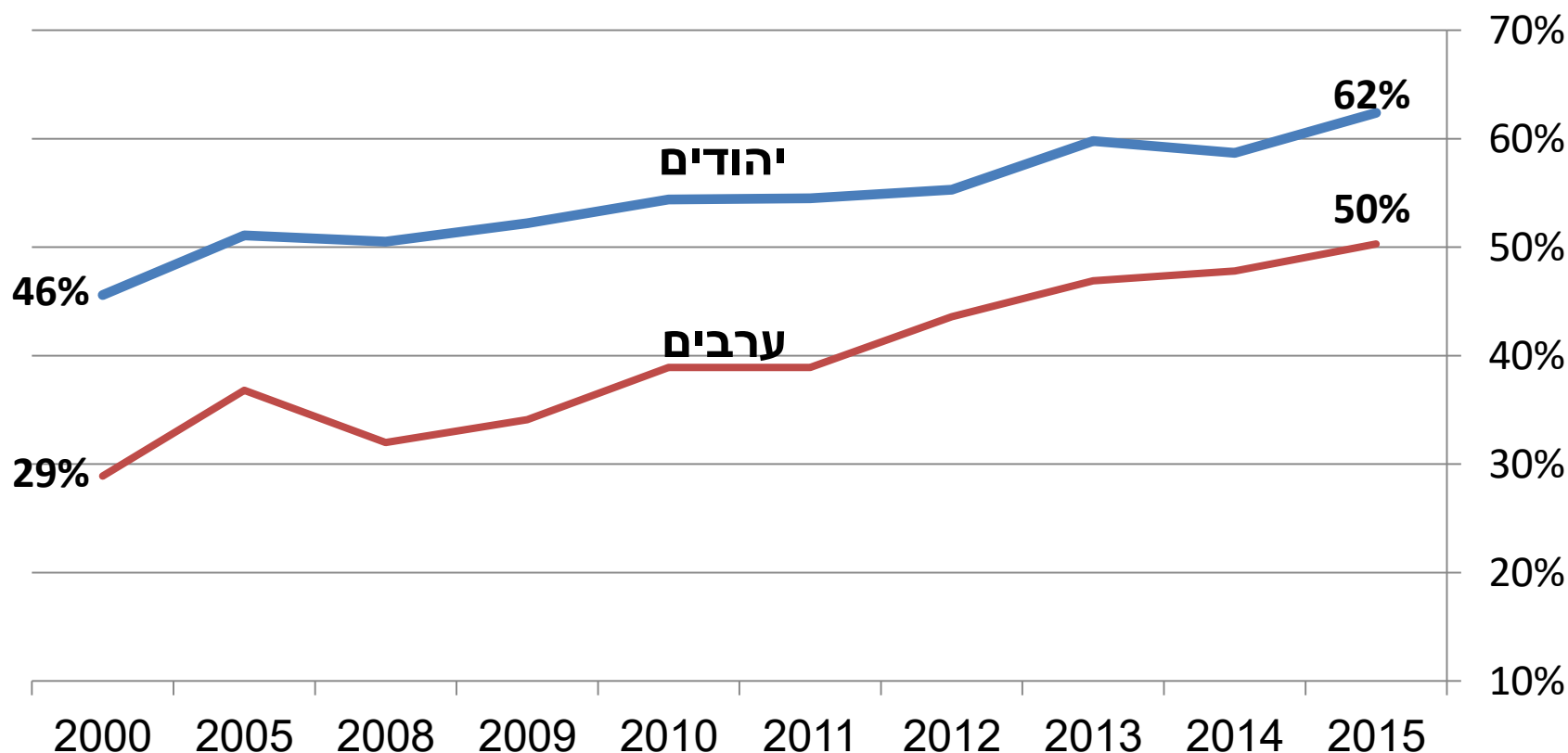
תקציב ממוצע לתלמיד תיכון בש"ח לפי חמישון טיפוח ומגזר, 2017



מקור הנתונים: מערכת השקיפות, משרד החינוך.

תוצאה: הזכאות לבגרות בחינוך הערבי נמוכה משמעותית- הפער מצטמצם

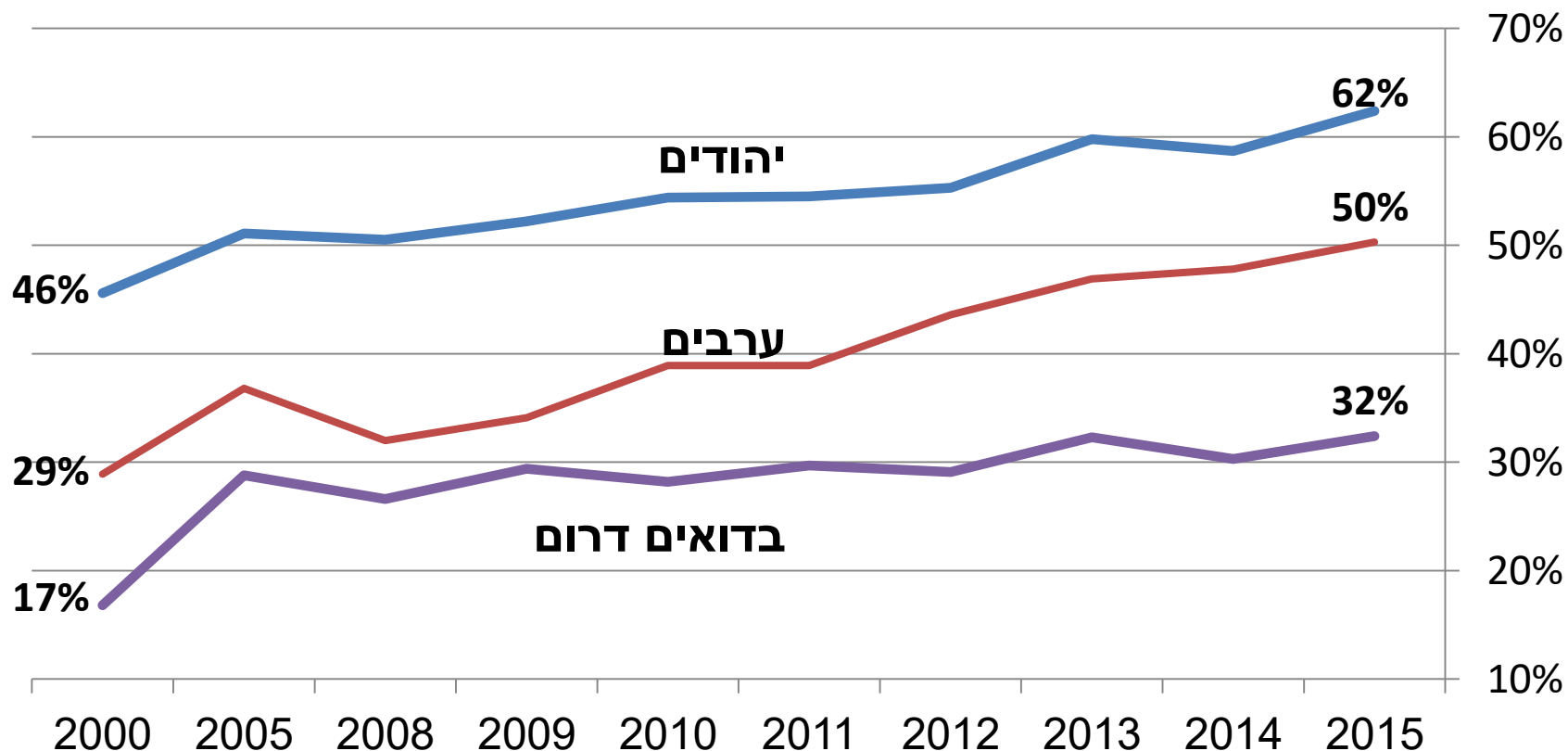
שיעור הזכאים לבגרות מתוך קבוצת הגיל



מקור הנתונים: עובדות ונתונים 2016, משרד החינוך.

ובקרב הבדואים הפער גדול וגדל

שיעור הזכאים לבגרות מתוך קבוצת הגיל



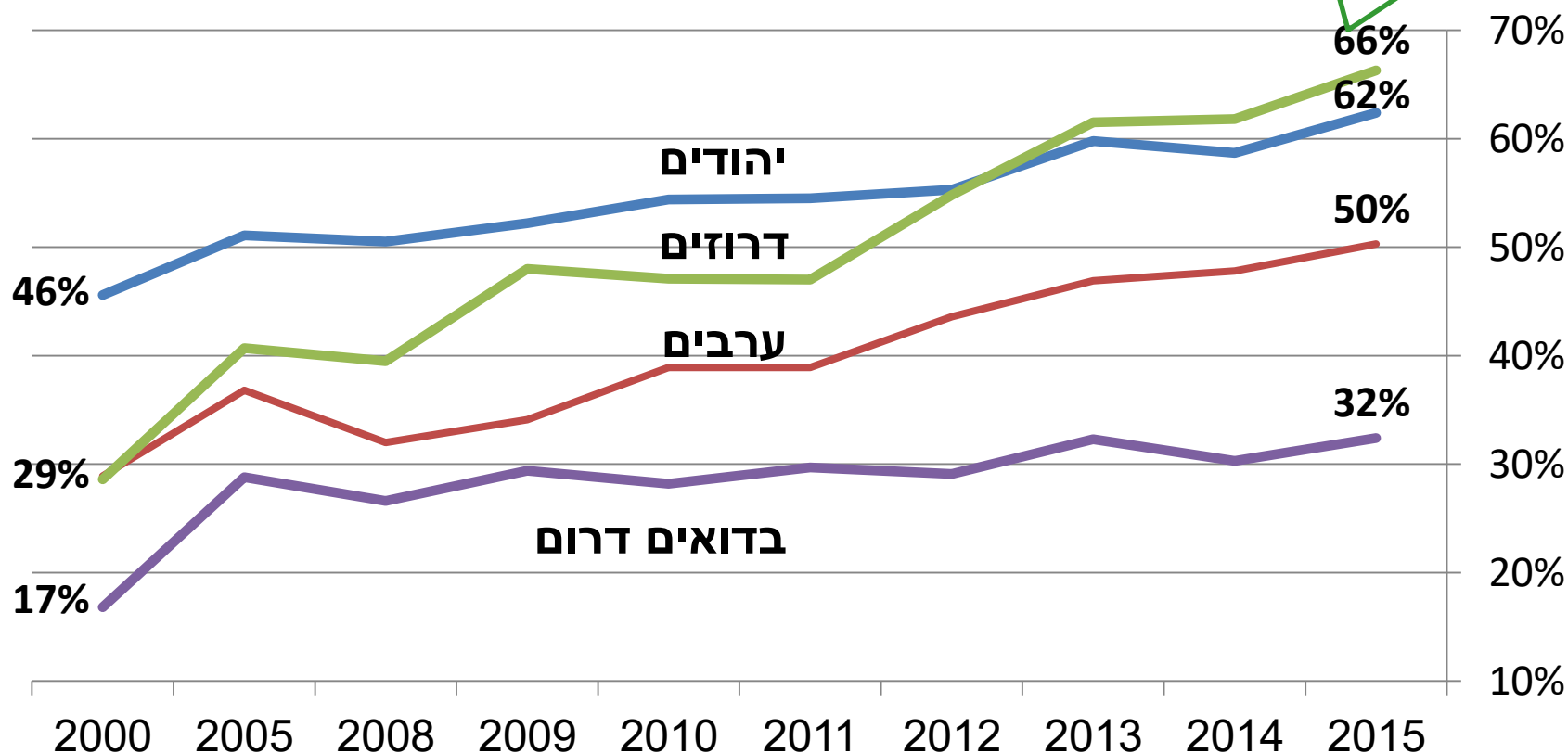
מקור הנתונים: עובדות ונתונים 2016, משרד החינוך.

ובקרוב הדרוזים הפער נסגר

כיצד?

הגדלת
תקציבים?

שיעור הזכאים לבגרות מתוך קבוצת הגיל



מקור הנתונים: עובדות ונתונים 2016, משרד החינוך.

עמותת יכולות מיסודה של קרן רש"י בהובלת נסים כהן מפעילה שתי תכניות בתיכונים:

תכנית חסם

תלמידי יא'-יב' החסרים
עד שני מקצועות לבגרות

תכנית סטארט

התלמידים בעלי ההישגים
הנמוכים ביותר בשכבה ט'

תכניות אלה מופעלות בתיכונים היהודיים, הדרוזים והבדואים בדרום.

**האם הדרך האפקטיבית ביותר לצמצום הפערים
הוא השקעה בתלמידים החלשים ביותר?**

משתתפי התוכניות הגיעו לשיעורי זכאות קרובים למדי לשאר התלמידים עם שיעורי אי נשירה גבוהים

סטארט

דרוזים	ממוצע ציונים ב-ט'	לא נשרו מהתיכון מהמשתתפים	זכאים לבגרות מהמשתתפים	זכאים לבגרות ביתר השכבה*
35	91%	89%	92%	
42	88%	73%	89%	
42	91%	52%	58%	

* חלק מיתר התלמידים משתתפים בתוכנית חסם

חסם

דרוזים	זכאים לבגרות מהמשתתפים
85%	
80%	
78%	

0% נשירה מהתיכון בקרב
משתתפי התכנית

תיאור המחקר: האם ניתן להעלות את שיעורי הזכאות לבגרות ע"י השקעה בחלשים?

שיטה 1: השוואת הזכאות הבית ספרית בשנת 2017 בין בתי ספר שהשתתפו בתכניות לבין יתר בתי הספר בארץ: רגרסיה של הזכאות כפונקציה של השתתפות בחסם ובסטארט, מגזר ומאפיינים שונים של בתי הספר.

שיטה 2: הפרש הפרשים: הסתכלנו על הפערים בשנת 2017 בזכאות בין בתי ספר שהשתתפו בסטארט לבין כאלה הדומים להם במאפיינים, לעומת הפער שהיה טרם תחילת התכנית.

הממצאים שיוצגו הינם ראשוניים ומבוססים על נתונים חלקיים:

- ❖ התייחסנו לזכאות בקרב מסיימי י"ב ולא מתוך השנתון.
- ❖ ההשוואה היא ברמת בתי הספר מבלי להתייחס לשיעור התלמידים בתכנית.
- ❖ מספר בתי הספר המשתתפים הינו קטן, יש לעבור לנתונים ברמת התלמיד.

יש לקחת זאת בחשבון בפרשנות של הממצאים

שיטה 1: השוואת הזכאות בשנת 2017

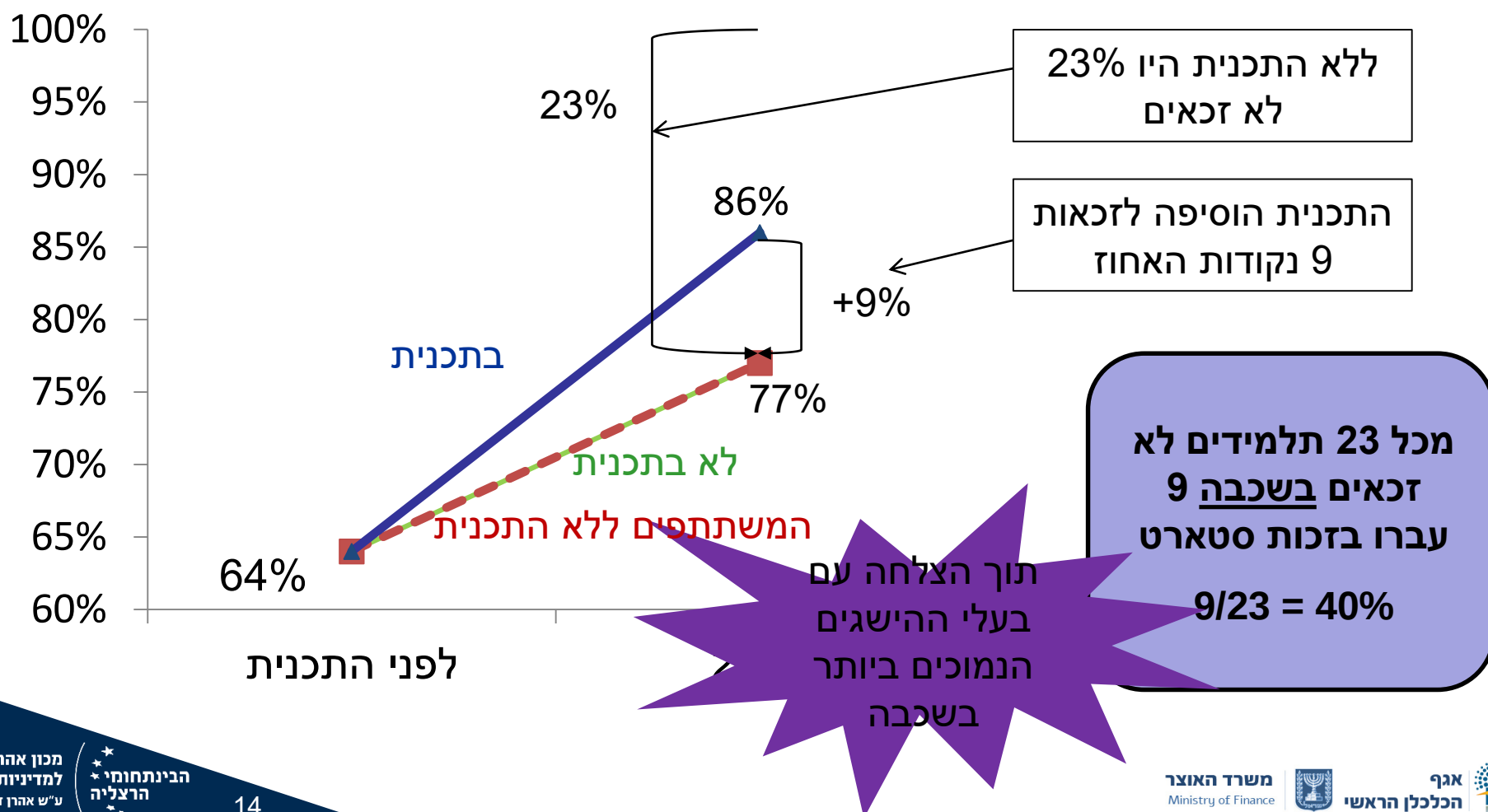
- **סטארט:** הזכאות בקרב מסיימי י"ב בבתי ספר המשתתפים בתכנית סטארט גבוהה בכ-5.3% בכל המגזרים.

- **חסם:** הזכאות בקרב מסיימי י"ב בבתי ספר המשתתפים בתכנית חסם גבוהה בכ-5.4% במגזר הדרוזי והיהודי. במגזר הבדואי התוצאות אינן חד משמעיות, ומחייבות בדיקה נוספת.

• נאמדה רגרסיה שהמשתנה התלוי הוא שיעור הזכאים מבין המסיימים. המדגם כולל 750 בתי ספר רגילים המגישים לבגרות. משתני פיקוח: מגזר, מדד שטראוס, פיקוח, סוג מוסד, וותק של המורים, מספר תלמידים בשכבה.

2. הפרש הפרשים לתיכונים יהודים: לא בתכנית ובתכנית

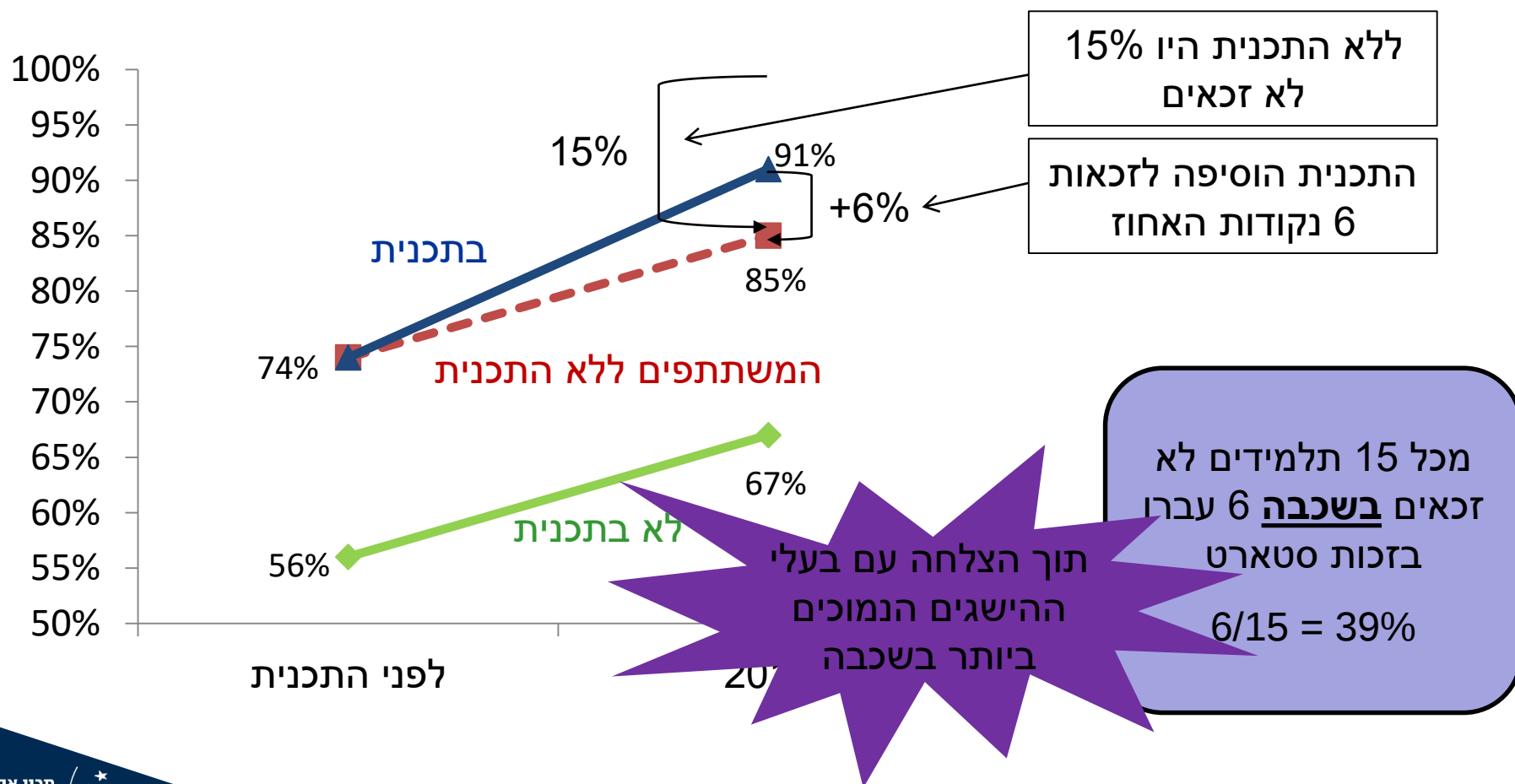
זכאות בבתי הספר המשתתפים בסטארט לעומת הדומים, לפני תחילת התכנית ובשנת 2017



2. הפרש הפרשים דרוזים:

סטארט מצמצמת את שיעור הנכשלים ב-39%

זכאות בתי הספר המשתתפים בסטארט לעומת הדומים, שנה לפני תחילת התכנית ובשנת 2017



כמה התכניות עולות?

תכנית חסם

- 4,000 ₪ למשתתף
- רבע מהשכבה משתתפים לשנה אחת (במגזר הדרוזי)



- עלות ממוצעת לתלמיד בשכבה היא 1000 ₪



עלות ממוצעת לתלמיד
תיכון היא **333** ₪

תכנית סטארט

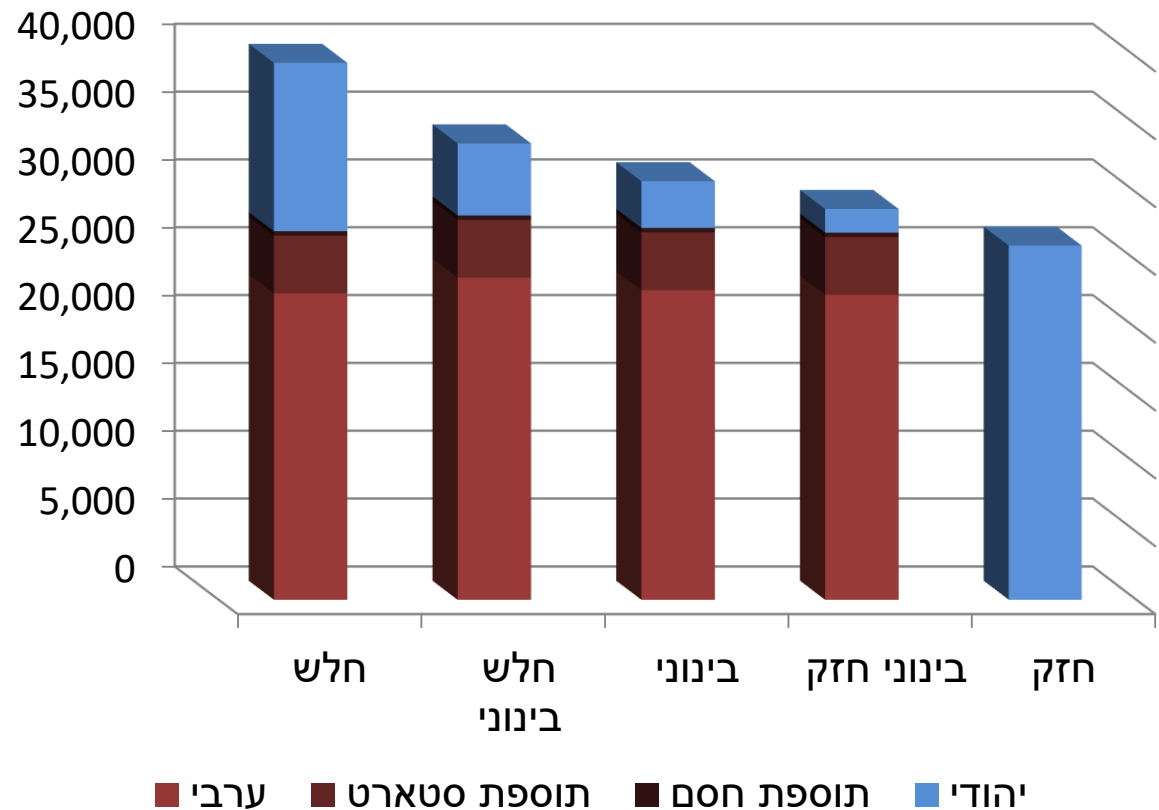
- 7,000 ₪ בשנה למשתתף שכבר מקבל תקציב לתלמיד מתקשה
- ו-17,000 ₪ למשתתף שאינו מקבל תקציב לתלמיד מתקשה
- בהנחה שרבע מהתלמידים משתתפים



עלות ממוצעת לתלמיד תיכון
היא בין **1750** ₪ - **4250** ₪

פערים גדולים בתקצוב בין תלמידים יהודים וערבים בתיכון

תקציב ממוצע לתלמיד תיכון לפי חמשוני טיפוח ומגזר, 2017



גם אם שתי התכניות
יפעלו בכל התיכונים
הערבים,
עדיין לא יסגר הפער
מול התיכונים
היהודים

מקור הנתונים: מערכת השקיפות, משרד החינוך.

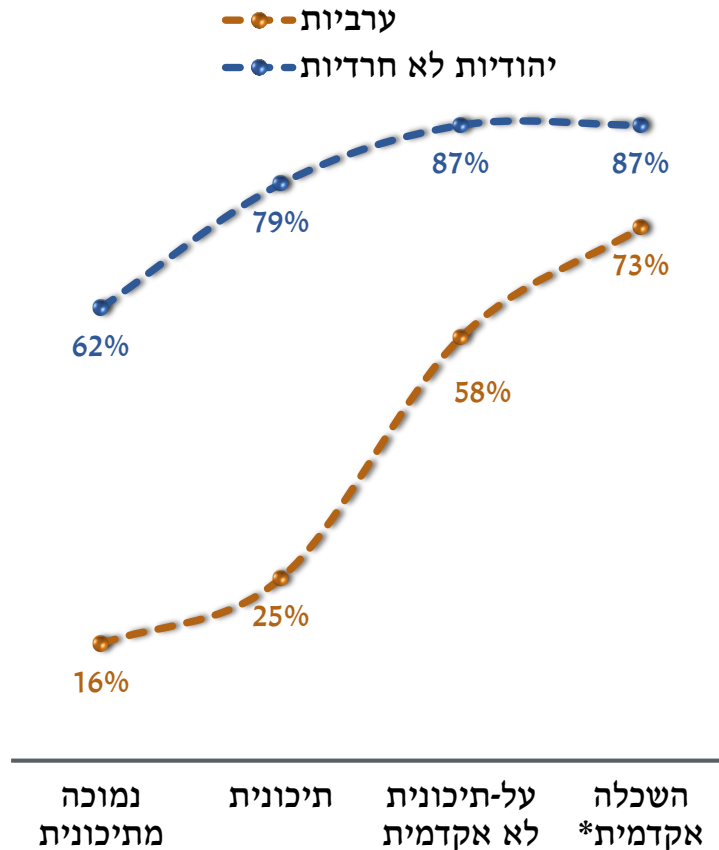
מסקנות ותוכניות להמשך

- תוצאות ראשוניות מהמחקר מראות שניתן להגדיל את שיעורי הזכאות לבגרות ע"י השקעה בחלשים ביותר.
- ההיפותזה שלנו היא שהשקעה בחלשים בחברה הערבית תתן אימפקט גבוה ע"י הורדת שיעורי הנשירה, הורדת רמות הפשע בקרב הנוער והעלאת הפריון בשוק העבודה הן בטווח הקצר והן בטווח הארוך שבו מקצועות שאינם דורשים השכלה יעלמו מהעולם.
- יש להרחיב את המחקר לנתונים ברמה של תלמיד ולבחון השפעה על:
 - ❖ נשירה
 - ❖ זכאות לבגרות ביחס לשנתון
 - ❖ המשך ללימודים אקדמיים ותשואה בשוק העבודה.

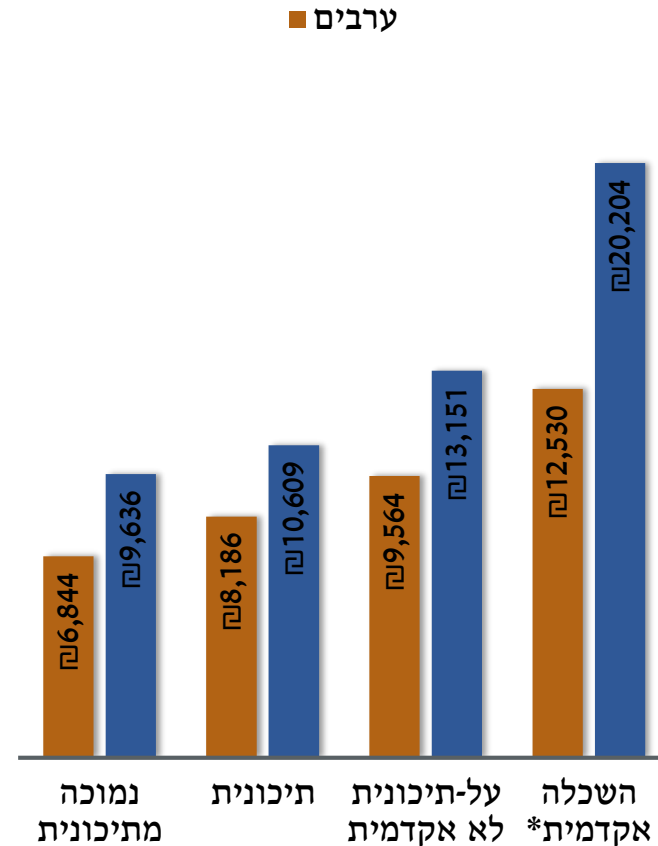
על השתלבות האוכלוסייה הערבית בהשכלה הגבוהה ובכלכלה

אצל ערבים ויהודים: ככל שרמת ההשכלה גבוהה יותר כך גם השכר והתעסוקה

תעסוקת נשים



שכר גברים

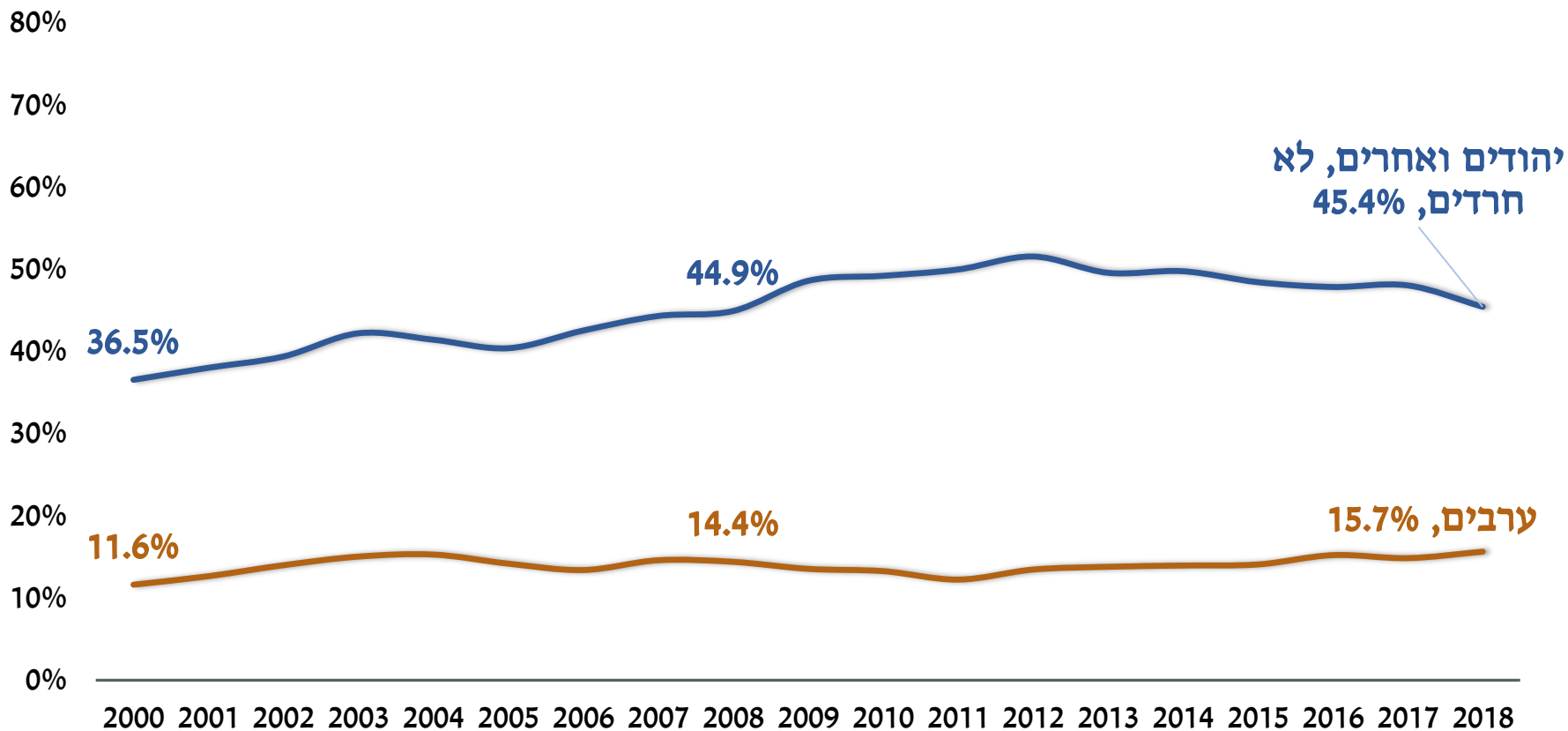


מקור: עיבודים לסקר הוצאות של הלמ"ס 2016

* השכלה אקדמית – תואר ראשון ומעלה

מגמות עיקריות בנגישות של האוכלוסייה הערבית להשכלה אקדמית

אם בוחנים את שיעור הסטודנטים החדשים משנתוני הגיל הרלוונטיים, לא עולה כי הפערים בהכרח מצטמצמים

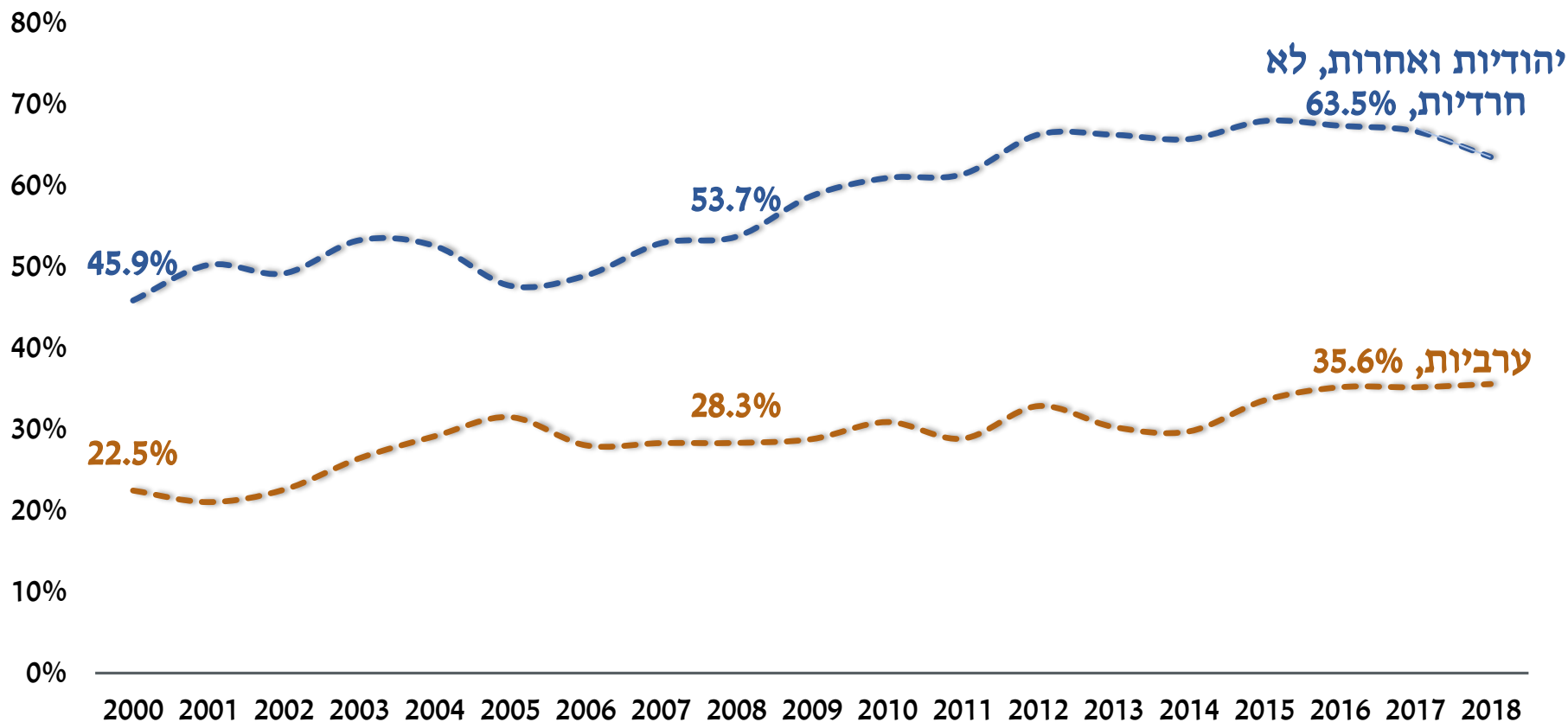


* נתוני הסטודנטים לתואר ראשון מחולקים בממוצע ארבעה שנתונים של הקבוצות השונות בגילאי 20-24.

* הנתונים אינם כוללים את הסטודנטים באוני' הפתוחה

מקור: עיבודים לנתונים שהתקבלו מהלמ"ס

אם בוחנים את שיעור הסטודנטים החדשים משנתוני הגיל הרלוונטיים, לא עולה כי הפערים בהכרח מצטמצמים



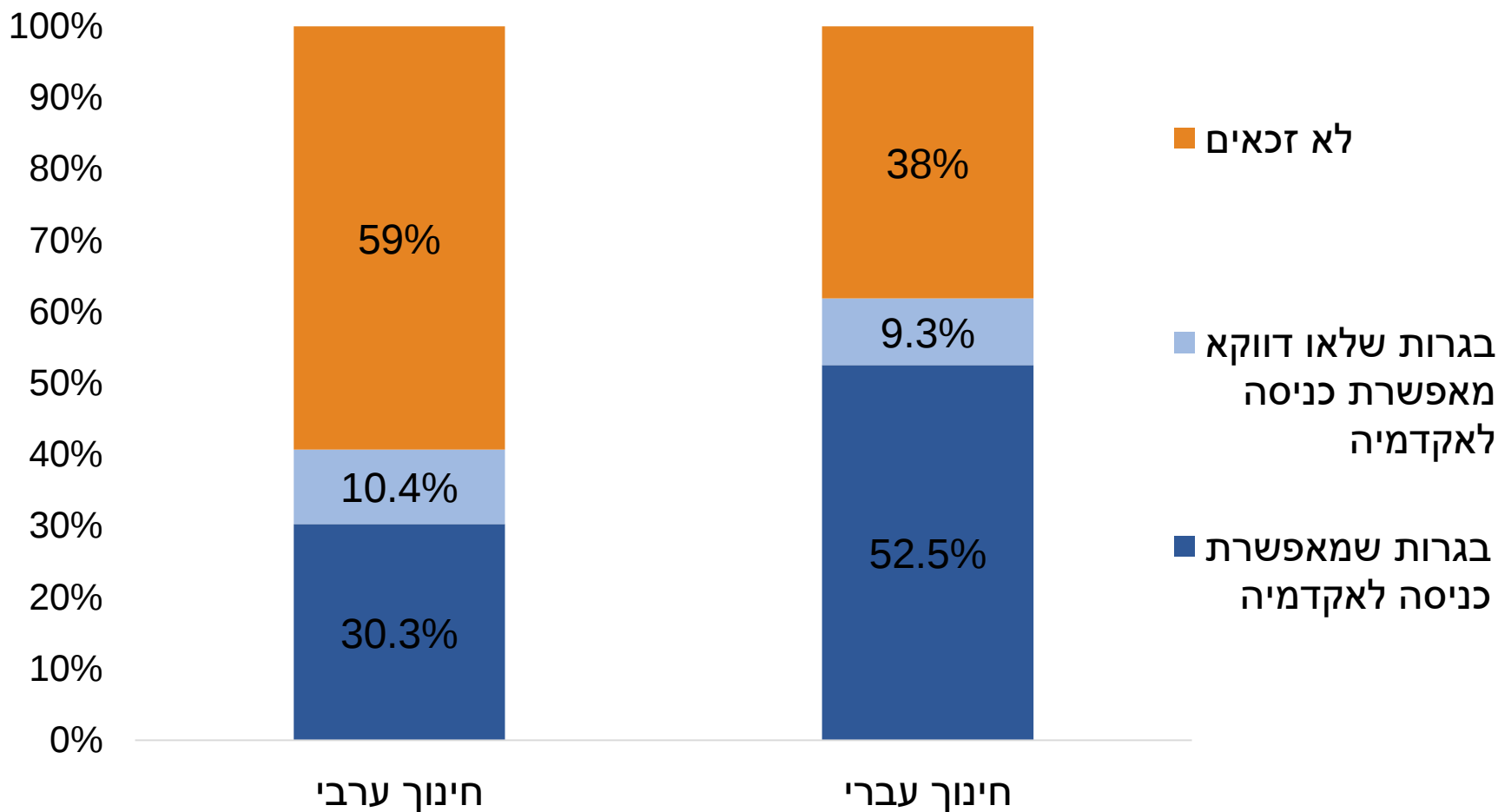
* נתוני הסטודנטים לתואר ראשון מחולקים בממוצע ארבעה שנתונים של הקבוצות השונות בגילאי 20-24.

* הנתונים אינם כוללים את הסטודנטים באוני' הפתוחה

מקור: עיבודים לנתונים שהתקבלו מהלמ"ס

איפה הצעירים שאינם משתלבים בהשכלה הגבוהה בישראל?

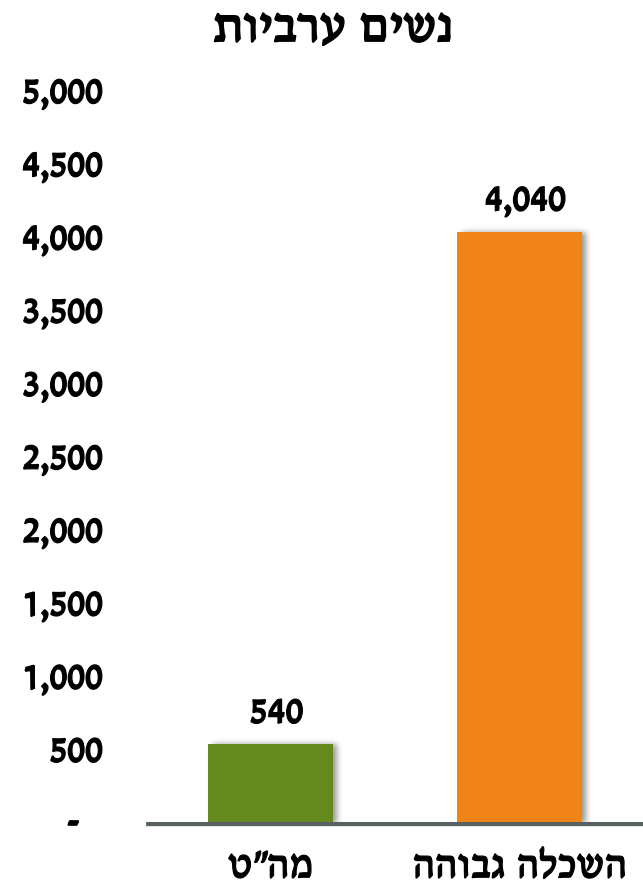
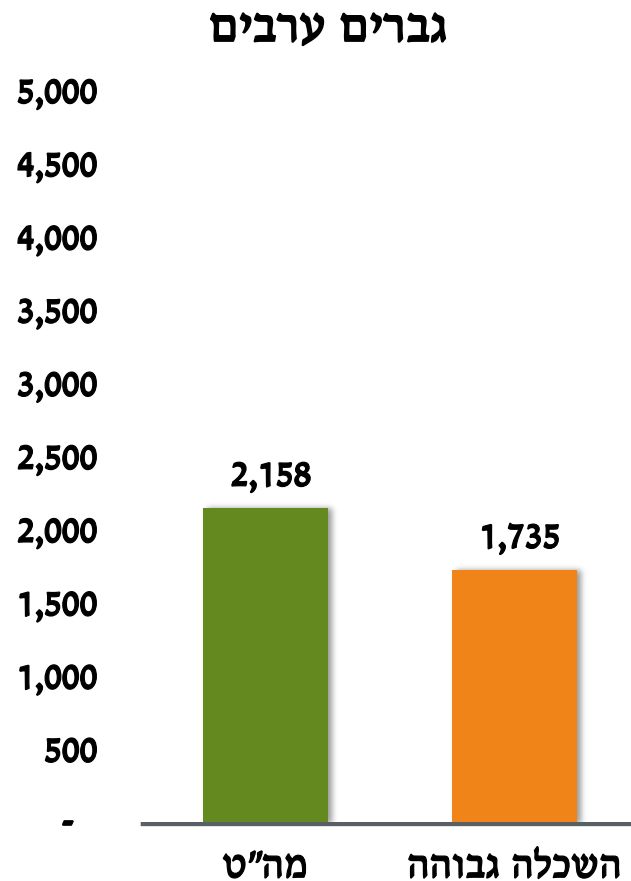
1. הרוב אינם ממשיכים ללמוד בשל פערים בהישגים הלימודיים בשלבי החינוך המוקדמים



מקור: עיבודים לנתוני הלמ"ס.

2. גברים רבים לומדים במכללות הטכנולוגיות בפיקוח משרד העבודה

בוגרי תואר ראשון בהשכלה הגבוהה ומסיימי מה"ט, שנת 2017



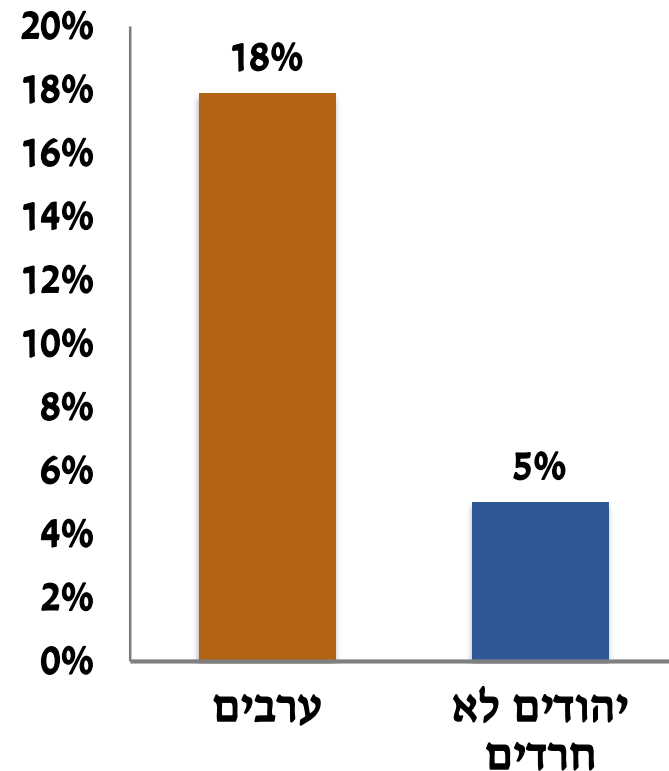
מקור: עיבודים לנתוני הלמ"ס ונתוני מה"ט

3. רבים פונים ללימודים מחוץ לישראל

שיעור בעלי התארים מחו"ל, בני 25-44

בשנת 2012 שיעור
הסטודנטים הערבים
הלומדים בחו"ל עמד
על **24% - 30%**
(בעיקר ברש"פ ובירדן)
לעומת כ-4% מהסטודנטים
הלא ערבים

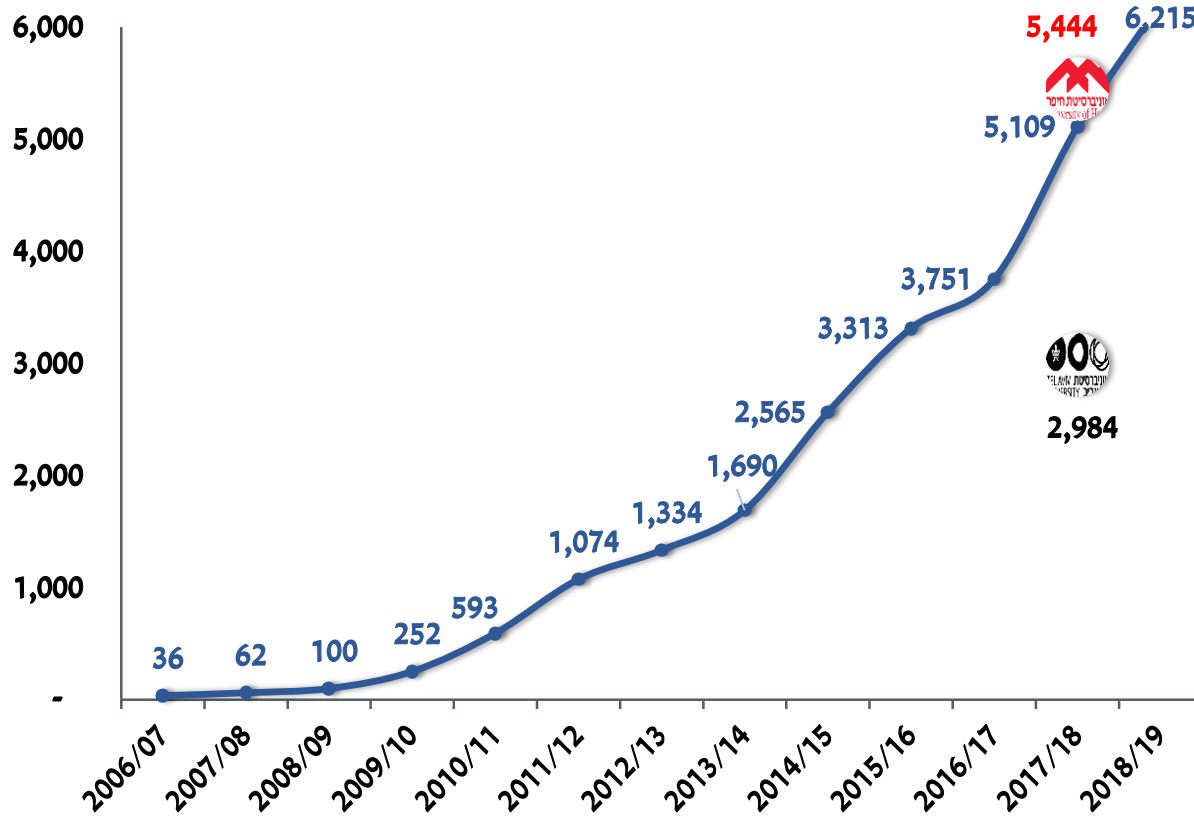
מקור: עראר וחאג' יחיא ועיבודי המחברים



מקור: עיבודים לנתוני PIAAC, 2015

בעשור האחרון חלה עלייה ניכרת במספר הסטודנטים שלומדים ברשות הפלסטינית

מספר הסטודנטים הערבים-ישראלים שלומדים באוניברסיטה האמריקאית בג'נין (לימודים באנגלית), אשר עלותם מוערכת בכ- 25-30 אלף ₪ בשנה



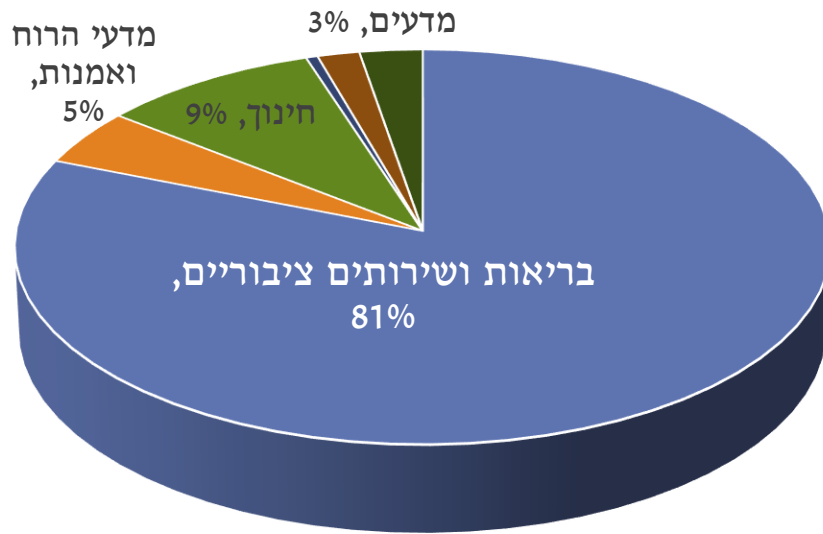
מקור: עיבודים לנתוני משרד החינוך הפלסטיני

מספר הסטודנטים בחיפה ותל אביב מתייחס לסך הסטודנטים, לכל התארים

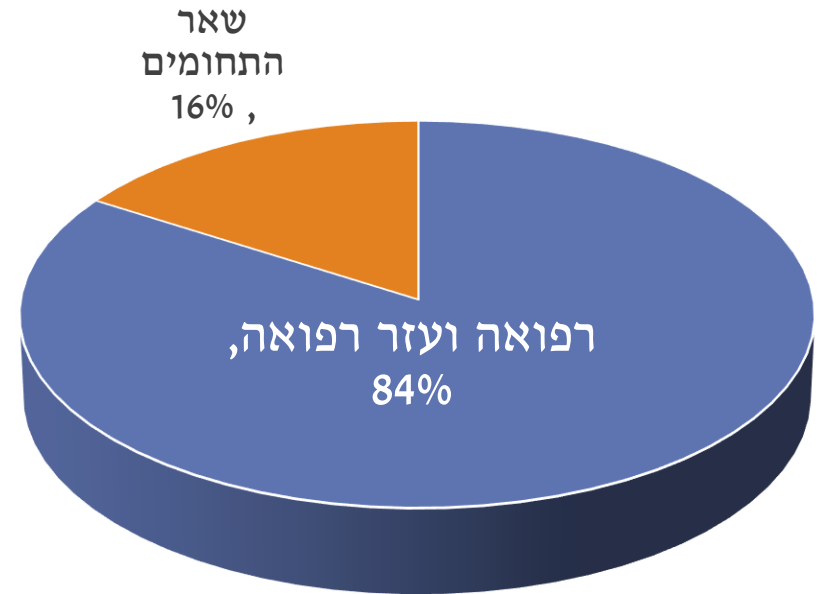
מדוע כה רבים מהצעירים הערבים פונים ללימודים מחוץ לישראל?

רוב מוחלט של הלומדים בחו"ל לומדים את מקצועות הבריאות

התפלגות תחומי הלימוד של ערביי
ישראל שלמדו בג'נין, שנת 2018

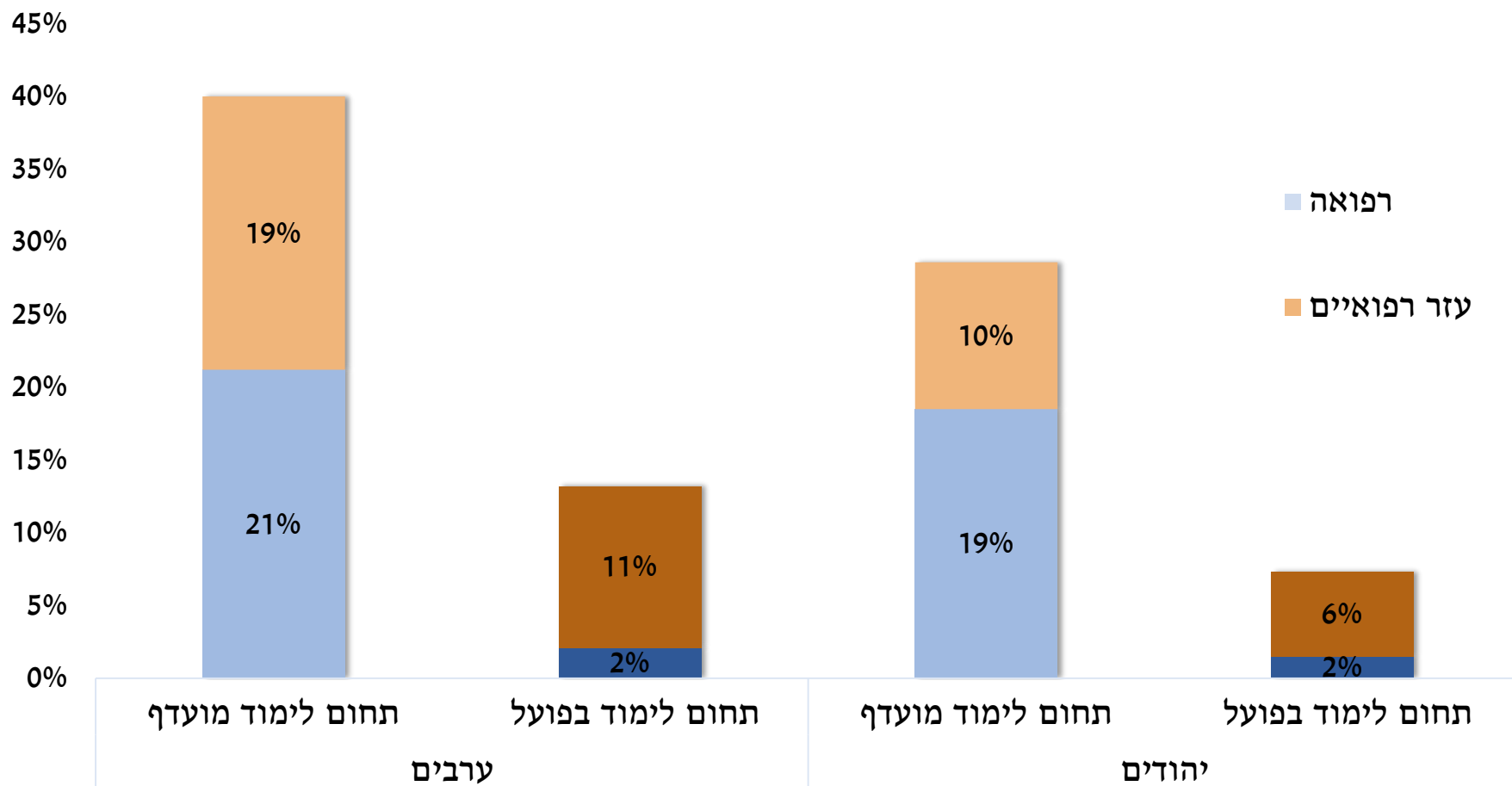


התפלגות תחומי הלימוד של
הסטודנטים הערבים שלמדו בחו"ל,
שנת 2012



מקורות: חאג' יחיא ועראר (2012) ועיבודים לנתוני משרד החינוך הפלסטיני

..בשל פער גדול בין ביקוש והיצע בישראל

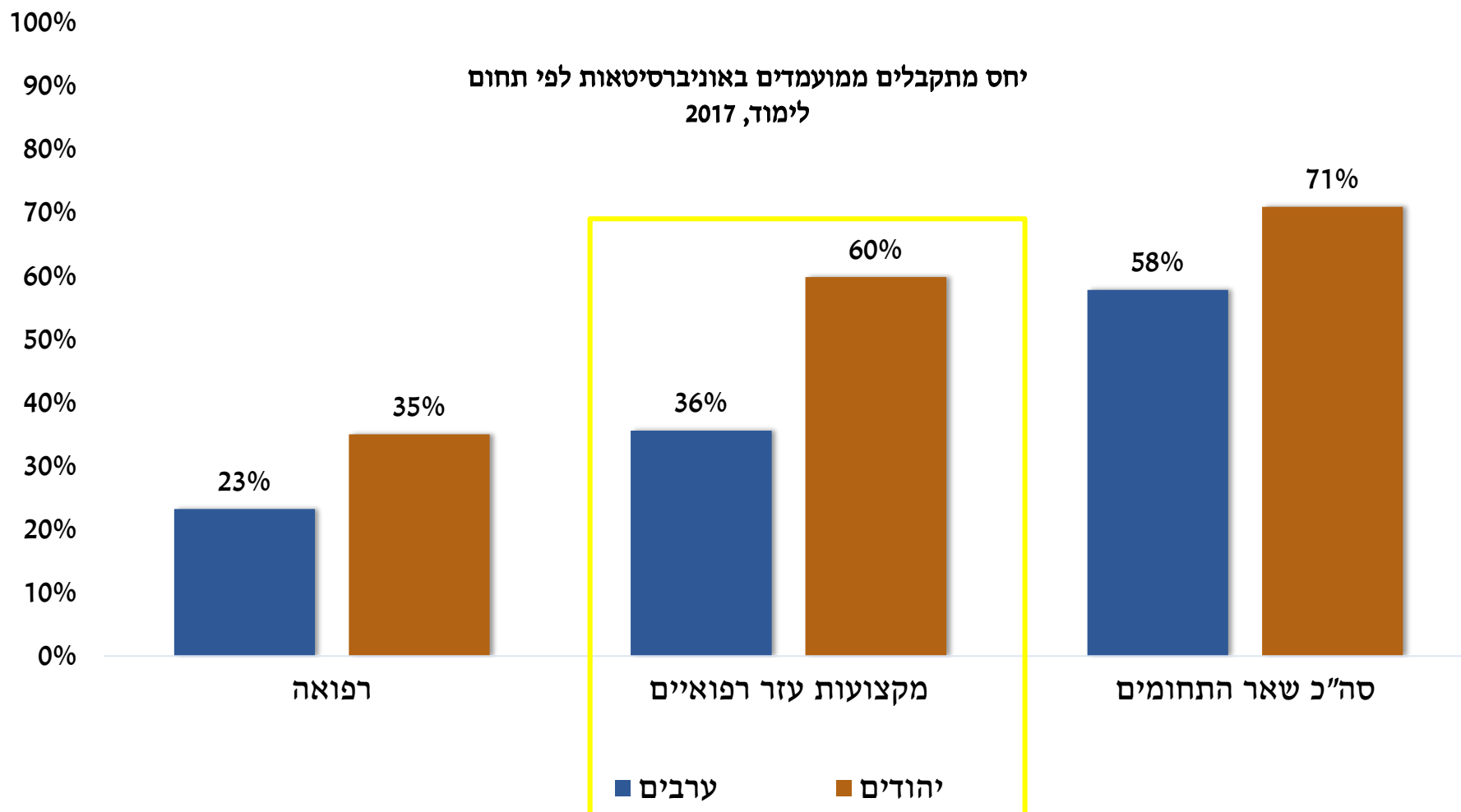


הגדרות:

תחום לימודים בפועל – שיעור הסטודנטים הערבים בתחום הרלוונטי מסך הסטודנטים הערבים הלומדים באוניברסיטאות
תחום לימודים מועדף – שיעור המועמדים שרוצים ללמוד את התחום מסך המשיבים בטופס הבקשה לבחינה הפסיכומטרית

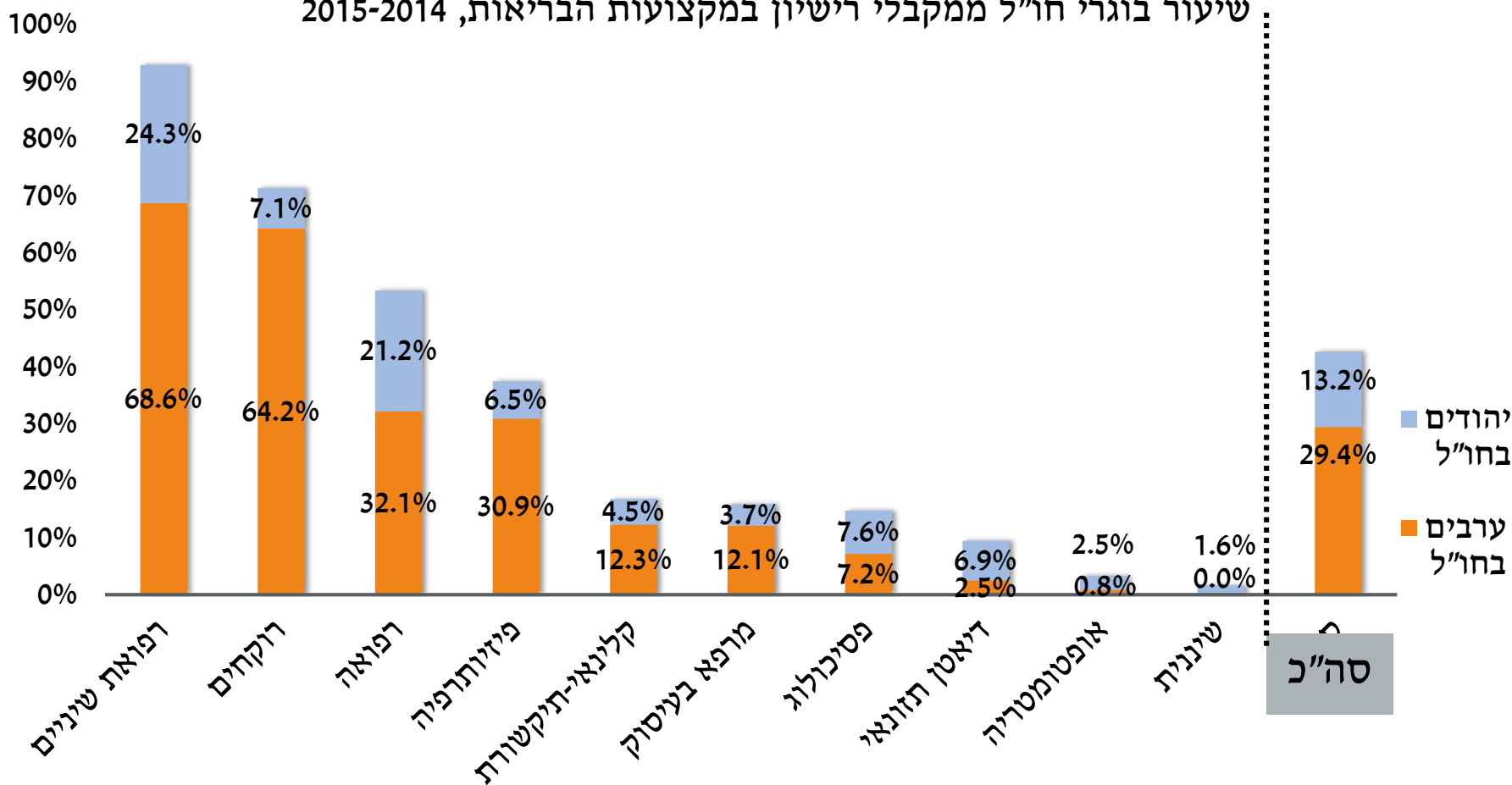
מקור: עיבודים לדוח הסטטיסטי למרכז הארצי לבחינות ולהערכה 2017 ונתוני הלמ"ס

פער גדול בין ביקוש והיצע ללימודי המקצועות הרפואיים בישראל



בחלק ממקצועות הבריאות, רוב העובדים החדשים לא הוכשרו בישראל

שיעור בוגרי חו"ל ממקבלי רישיון במקצועות הבריאות, 2015-2014



מקור: עיבודים לנתוני משרד הבריאות.

המלצת המדיניות

להגדיל את היצע מקומות הלימוד של מקצועות העזר הרפואיים

יתרונות:

- בקרת איכות של המל"ג על הלימודים
- שילוב הצעירים הערבים בחברה הישראלית
- לימודים בעברית
- לימודים המוכוונים ומותאמים למערכת הבריאות הישראלית
- תרומה לתמ"ג

את הגידול בהיצע ניתן לממן במקורות פרטיים ו/או ציבוריים, ע"י הרחבת הפקולטות הקיימות או ע"י הקמת מוסד חדש שיתמחה בתחומים אלה.